

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ В ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

І. Б. Котерлін

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
кафедра соціальних комунікацій і права;
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15*

У статті розглядається зміст та юридична сутність поняття «право на інформацію» в контексті можливостей у журналістській діяльності зловживати свободою і правом. Приділяється увага встановленню юридичних меж допустимої поведінки журналіста при реалізації наданого йому права на інформацію. Виокремлюються законодавчі заборони щодо поширення суспільно шкідливої інформації, і, навпаки, законодавчого забезпечення через журналістську діяльність права громадськості на суспільно значущу інформацію.

***Ключеві слова:** засоби масової інформації, право на інформацію, шкідлива інформація, захист прав та свобод людини і громадянина, зловживання свободою, зловживання правом.*

Постановка проблеми. Сьогодні в усьому світі помітний новий виток активності політичних і громадських організацій, звичайних громадян щодо необхідності закріплення та реалізації прав і свобод людини. Проблеми утвердження пріоритету прав людини в економічній, політичній і духовній сферах тісно пов'язані з інформаційною діяльністю, яка повинна здійснюватись у межах законодавства. Економічна, політична та судова реформи потрібні для ефективного взаємовигідного управління і повноцінного обміну інформацією, що забезпечує свободу й гідну життєдіяльність людини. Формування правової держави, демократичних традицій, інститутів і норм, – усе це є засобом для досягнення мети, яка полягає у створенні сприятливих умов розвитку окремої особистості, а отже, і суспільства в цілому.

У сучасному світі засобам масової інформації відведена важлива роль у формуванні громадської думки, правосвідомості й розбудові правової держави. Через засоби масової інформації регулюються взаємовідносини у суспільстві, задаються напрямки розвитку і вдосконалення як самих громадян і їх поведінки, так і органів державної влади та місцевого самоврядування у процесі виконання владно-управлінських функцій.

Привертає увагу і стильове наповнення інформацією преси, що коливається від об'єктивно-нейтрального до суб'єктивно-аксіологічного

(останнє здебільшого має таку модифікацію, як провокативно-іронічне). Конкурентна боротьба між владними фінансово-політичними кланами і самими мас-медіа та участь у цьому протистоянні соціальних мереж сприяє наданню суспільству об'єктивної інформації про стан держави та її політику. Проте наукові дослідження вказують, що кількість такої інформації має тенденцію до скорочення. На цій хвилі інтенсивно розвивається масова (жовта/бульварна) преса, яка несе в собі певне ідеологічне навантаження. З її допомогою формуються такі підсвідомі соціально-психологічні стереотипи, як тотальна деморалізація суспільства і створення у людей хибного, надзвичайно заниженого уявлення про цінності людського буття і зовнішній світ, нав'язування думки про безперспективність спроб змінити себе та суспільство. Хоч у сучасному політично-сакральному лексиконі чи не найуживанішими є поняття «національна ідея», «українське відродження», «національна культура».

Ефективна реалізація прав та свобод людини починається із їх нормативно-правового закріплення. Основним документом, що встановлює права, свободи, зокрема інформаційні, та правові гарантії їх виконання в Україні, безумовно, є Конституція України. Свобода слова і вільна можливість у друкованій формі висловлювати свої погляди і переконання в Україні гарантовані Конституцією і ратифіковані відповідними міжнародно-правовими договорами. Відповідно до Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» свобода слова розкривається як право кожного громадянина вільно і незалежно шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати будь-яку відкриту за режимом доступу інформацію за допомогою друкованих засобів масової інформації. Як бачимо, свобода слова і вільне вираження своїх поглядів є не що інше, як поняття, тотожне до поняття «право на інформацію». Однак його застосовують здебільшого при визначенні суспільних відносин, пов'язаних із діяльністю засобів масової інформації. У національному законодавстві України відсутній законодавчий чи інший нормативний акт, який би регламентував суспільні відносини, що виникають з приводу реалізації громадянами права на свободу слова.

Конституцією та законодавством України закріплено право на інформацію, що є інституційною основою свободи слова у нашій країні. Як правило, зважаючи на проблемність взаємозв'язків засобів масової інформації з органами державної влади та місцевого самоврядування, основний акцент досліджень ставиться саме на вивченні й аналізі забезпечення доступу до інформації.

З урахуванням конституційного принципу єдності прав та обов'язків, є очевидним той факт, що, претендуючи на забезпечення особистих прав, необхідно не порушувати права та свободи інших суб'єктів правовідносин.

Проблематика розуміння поняття свободи слова і свободи діяльності засобів масової інформації відбувається через багатозначність самого слова «свобода». Дуже часто під «свободою» вбачається повна відсутність обмежень. Але у такому разі повна свобода одних означає утиски свободи інших, таким чином породжується зловживання правом та особистою свободою. Саме тому в будь-якому суспільстві свобода в тій чи тій сфері має як юридичні, так і моральні обмеження.

Складна проблема визначення змісту та юридичної сутності дефініції «зловживання свободою» як «зловживання правом» пов'язана з установленням юридичних меж допустимої поведінки особи при реалізації наданого їй права, без котрих право перетворюється у свавілля.

Основним критерієм для встановлення меж реалізації права повинні бути захищені законом права й інтереси інших осіб, зокрема суспільні та державні інтереси, фундаментальні основи яких закріплено в статті 23 Конституції України: «Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості». Таким чином, реалізація принципів свободи засобів масової інформації є неповною без правових гарантій, що не допускають зловживання цією свободою.

Головним засобом установлення меж здійснення суб'єктивних прав є законодавчі заборони на суспільно шкідливі способи, засоби і цілі здійснення цих прав. Таким чином, з одного боку, усуваються можливі обмеження з боку суб'єктів інформаційних правовідносин на реалізацію права на інформацію, з другого боку, ставиться обмеження самим засобам масової інформації виходити за ці рамки. Виходячи із правового принципу «дозволено все, що не заборонено законом», необхідно встановити чіткі межі якраз на основі законодавчих обмежень і заборон для усунення невірного тлумачення зловживання свободою, а також усунення двозначності у їх трактуванні. В. Л. Ентін у праці «Засоби масової інформації в системі сучасного капіталізму» писав: «Здійснення юридичної свободи на шкоду здійсненню прав і свобод іншими особами, тобто невиконання юридичного обов'язку, є зловживанням свободою, утворює собою об'єктивну сторону правопорушення і тягне застосування юридичної відповідальності (за наявності інших обов'язкових елементів складу правопорушення)» [1, с. 23].

Ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права не тільки стверджує абсолютне право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів, а й визначає коло обставин, за яких свобода вираження поглядів та свобода інформації (зокрема й масової) може бути обмежена: «Користування передбаченими правами накладає особливі обов'язки й особливу відповідальність. Воно може бути пов'язане з певними обмеженнями, які, однак, мають встановлюватися законом та бути необхід-

ними: а) для поваги прав і репутації інших осіб; б) для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення».

Таким чином, відповідно до міжнародних договорів втручання в діяльність засобів масової інформації, що обмежує їх свободи на здійснення прав та свобод у сфері інформаційних відносин обов'язково має відповідати низці критеріїв. Найбільш чітко ці критерії сформульовані в Резолюції № 2 «Журналістські свободи і права людини» 4-ї Європейської конференції міністрів з політики в галузі засобів масової комунікації 1994 р. Відповідно до цієї резолюції, «будь-яке втручання з боку органів державної влади в журналістську діяльність повинно:

- Фігурувати в повному і вичерпному списку обмежень, передбачених у параграфі 2 ст. 10 Європейської конвенції з прав людини;
- Бути необхідним у демократичному суспільстві і відповідати нагальним суспільним потребам;
- Бути передбаченим законом, ясно і точно сформульованим;
- Інтерпретуватися вузько;
- Бути пропорційним меті, що відповідає таким обмеженням».

Аналогічної позиції дотримується Європейський суд з прав людини, що має значну практику розгляду справ про обмеження свободи засобів масової інформації та реалізації їх права на інформацію.

Саме дослідження межі свободи слова і гарантованого законодавством права на інформацію є метою цієї статті.

Ступінь розробки теми. Виходячи із самого змісту слова, «зловживання» правом і свободою є реалізацією суб'єктивного права однією особою в зло (в протиставлення) інтересам іншої особи або суспільства.

Вивченням проблеми зловживання правом займались багато науковців, зокрема В. А. Рясенцев, М. І. Бару, М. М. Агарков, Н. С. Малєїн, С. Н. Братусь, В. П. Грибанов, І. О. Покровський, Є. А. Суханов, та єдиного погляду на розуміння поняття «зловживання правом» на сьогодні не існує.

Зловживання правом розглядається як використання суб'єктивного права, що суперечить його соціальному призначенню і тягне за собою порушення суспільних чи державних інтересів, що охороняються законом [2, с. 115].

Ю. А. Тарасенко відзначає, що окремі науковці схильні розкривати зміст дефініції «зловживання правом» як: а) наявність спричиненої шкоди інтересам особи, суспільства і держави; б) вчинення дій, що спричинюють шкоду з умислом [3, с. 28].

Деякі вчені вважають, що зловживання правом є здійснення суб'єктивного права у протиріччі з «доброю совістю». Так, І. Б. Новицький вбачає у «добрій совісті» в об'єктивному значенні «відоме зовнішнє мірило», в суб'єктивному розумінні добра совість розглядається ним як незнанням особою декотрих обставин, що перешкоджають на-

буттю ним того чи іншого права, з котрим закон пов'язує ті чи інші юридичні наслідки [4, с. 56].

В. В. Бородіна та В. В. Крусс розглядають «зловживання правом» як винне діяння (дію або бездіяльність), що прямо або опосередковано направлене проти справедливого (конституційного) порядку суспільних відносин, що спричинює збитки і/або шкоду особистим і/або суспільним благам і не протиправним щодо особи, що втілюється в конкретизованих формах користування правами і свободами людини та уповноваженого правозастосування [5, с. 46].

С. Г. Зайцева підкреслює, що зловживання правом повинно мати на увазі всі випадки реалізації (незалежно від способів здійснення) суб'єктами закладених у нормативних матеріалах можливостей, від котрих потерпає юридична свобода інших осіб [6, с. 9].

Виклад основного матеріалу. Конституцією України на рівні гарантування інформаційних прав конкретизуються також обмеження права на інформацію та щодо свободи слова. Так, ст. 34 визначає: «Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя».

Зловживання свободою та правом на інформацію в засобах масової інформації є складною та багатоаспектною проблемою. З метою визначення змісту даної правової категорії звернемося до наявної в науці класифікації видів так званої «шкідливої інформації». На думку професора В. М. Лопатіна, підставою для обмеження інформаційних прав щодо «шкідливої» інформації «є захист основ конституційного ладу держави, моральності суспільства та здоров'я інших осіб». Беручи до уваги ці означення, він виділяє такі види «шкідливої» інформації:

- інформація, що розпалює соціальну, расову, національну або релігійну ненависть і ворожнечу;
- заклики до війни;
- пропаганда ненависті, ворожнечі та переваги;
- поширення порнографії;
- посягання на честь, добре ім'я та ділову репутацію людей;
- недобросовісна, недостовірна, неетична, свідомо помилкова і прихована реклама;
- інформація, що несе деструктивний вплив на психіку людей [7, с. 228].

Журналісти є спеціальними суб'єктами інформаційних правовідносин, що отримують відповідно до законодавства значно ширші права та можливості щодо реалізації права на інформацію та свободу слова. Здійснюючи таку діяльність на засадах професійної самостійності, жур-

наліст використовує права та виконує обов'язки, передбачені Законами України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації». Журналіст, зокрема, має право на вільне одержання, використання, поширення (публікацію) та зберігання відкритої за режимом доступу інформації; а також має переваги на одержання відкритої за режимом доступу інформації.

Інформація, що стосується недоторканості приватного життя, особистої та сімейної таємниці, відноситься до конфіденційної. Правове регулювання захисту конфіденційної інформації в Україні розвинуте слабко і перебуває ще на початкових стадіях формування, на відміну від питань захисту таємної інформації, щодо якої було застосовано правові напрацювання ще радянських часів. У Законі «Про інформацію» дається визначення конфіденційної інформації як відомостей, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов (ст. 30). Недоліком українського законодавства є відсутність єдиного законодавчого акта, який би систематизував та визначав перелік інформації, що є конфіденційною. На сьогоднішній день окремі питання обмеження щодо обігу й розповсюдження конфіденційної інформації регулюються нормами Конституції України і багатьох галузей та інститутів права.

У рішенні Конституційного суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К. Г. Устименка) перелік відомостей, що вважаються конфіденційною інформацією про особу, конкретизовано і розширено. Так, згідно з рішенням Конституційного суду, «до конфіденційної інформації, зокрема, належать свідчення про особу (освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, дата і місце народження, майновий стан та інші персональні дані)».

Приватне життя (у деяких правових і літературних джерелах – особисте життя) є життєдіяльністю людини в особливій сфері відносин, яка не підлягає контролю з боку держави, громадських організацій, громадян.

Недоторканність приватного життя означає, що людина може будувати своє життя в родині, у неформальному спілкуванні з друзями й іншими особами таким чином, як сама того бажає. Водночас, це право може піддаватися певним обмеженням стосовно:

- 1) осіб, що проходять строкову військову службу;
- 2) осіб, що утримуються під охороною, що відбувають покарання у місцях позбавлення волі чи перебувають під адміністративним наглядом.

Щодо них можуть бути встановлені спеціальні правила, що стосуються використання вільного часу, побачень із родичами й іншими особами, листування, носіння визначеного виду одягу тощо.

«Недоторканність» і «таємниця» – два поняття, що характеризують природу інституту приватного життя. Поняття особистої та сімейної таємниці тісно пов'язані між собою і значною мірою збігаються. Розходження між ними зводяться до одного: якщо особиста таємниця безпосередньо стосується інтересів лише конкретного індивідуума, то сімейна таємниця торкається інтересів кількох осіб, що перебувають одне із одним у відносинах, регульованих Сімейним кодексом. Предметом особистої та сімейної таємниці можуть бути відомості:

- 1) про факти біографії особи;
- 2) про стан здоров'я;
- 3) про майнове становище;
- 4) про рід занять;
- 5) про погляди, переконання;
- 6) про відносини в родині чи про відносини людини з іншими людьми.

Однак, відповідно до Закону «Про публічну інформацію», не належать до інформації з обмеженим доступом відомості про майновий стан особи, що зазначені у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поданій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції».

Оскільки конфіденційна інформація про особу є одним із видів інформації з обмеженим доступом, то вільне оперування такою інформацією не допускається. Навіть більше, статтею 37 Закону України «Про телебачення й радіомовлення» на телерадіоорганізації покладено обов'язок не розголошувати інформацію про приватне життя громадянина без його згоди, за умови, якщо ця інформація не є «суспільно необхідною».

Конфіденційна інформація про особу не може вільно надаватися, використовуватися, поширюватися (публікуватися) та зберігатися. За порушення цього правила законодавство України передбачає навіть кримінальну відповідальність (стаття 182 Кримінального кодексу України – «Порушення недоторканності приватного життя»).

Однак, Законом України «Про інформацію» передбачено виняток, що дозволяє оприлюднювати конфіденційну інформацію: «Інформація з обмеженим доступом може бути поширена без згоди її власника, якщо ця інформація є суспільно значимою, тобто якщо вона є предметом громадського інтересу і якщо право громадськості знати цю інформацію переважає право її власника на її захист».

Важливість визначення співвідношення права громадськості знати інформацію з обмеженим доступом до права її власника на захист такої інформації має практичне значення. Це пов'язано з тим, що статтею

47-1 Закону України «Про інформацію» передбачено звільнення особи від відповідальності (зокрема кримінальної) «за розголошення інформації з обмеженим доступом, якщо суд встановить, що ця інформація є суспільно значимою». Проблема в застосуванні наведених норм Закону України «Про інформацію» полягає в тому, що сьогодні чинним законодавством не встановлено порядок визначення суспільної значущості інформації. Зрозуміло, що в кожному конкретному випадку лише суд має право визначати, чиє право має вищі пріоритети: власника конфіденційної інформації, чи громадськості – знати таку інформацію.

Варто пам'ятати роз'яснення для господарських судів щодо справ про недостовірність негативної інформації, яку визнають правовою презумпцією: згідно з частиною третьою статті 277 Цивільного кодексу України негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного. Отже, тягар доведення достовірності негативної інформації про позивача покладається на відповідача, а на позивача покладено лише обов'язок доведення факту поширення такої інформації відповідачем. Питання ж про те, чи є поширена про дану особу інформація негативною стосовно неї, вирішується у кожному випадку з урахуванням обставин конкретної справи. Цілком імовірно, що тягар доведення суспільної значущості конфіденційної інформації про особу ляже саме на особу, яка її поширила – на редакцію ЗМІ солідарно з журналістом.

З проблемою суспільної значущості інформації тісно пов'язаний так званий правовий інститут «публічних осіб». На жаль, у чинному законодавстві України такий інститут на сьогодні не закріплено, хоч намагання його створити були. Так, проект Закону «Про інформаційну відкритість органів державної влади та вищих посадових осіб України» передбачав, що в разі призначення чи обрання вищих посадових осіб – здійснюється оприлюднення біографічних відомостей про них (зокрема, про попередню трудову діяльність із зазначенням займаних посад до моменту обрання (призначення); партійність, включно з відомостями про перебування у політичних партіях упродовж останніх 20 років до обрання (призначення) на посаду; сімейний стан; факти засудження за вчинення злочинів, а в разі їх наявності – про дату засудження, статтю (статті) закону, за якою (якими) засуджено особу, вид та розмір призначеного покарання). Оприлюднення біографічних відомостей мало здійснюватися шляхом публікації цих відомостей у пресі, повідомлення їх по радіо та телебаченні.

Інститут публічних осіб був сформований у правовій системі США і застосовується лише в суперечках, предметом яких є правдивість поширеної інформації та не стосується безпосередньо відносин, пов'язаних з інформацією з обмеженим доступом.

Публічна особа в американському праві визначається як така, що «завдяки своєму положенню має такий вплив, що вважається публічним

діячем для всіх цілей» або «чия діяльність впливає на рішення суспільно важливих проблем». Подібно до посадових осіб, публічні особи мають доступ до засобів інформації, щоби протидіяти помилковим твердженням.

За рішенням Верховного суду США є дві категорії позивачів. Одним слід доводити одну міру провини, іншим – іншу. До першої категорії належать державні діячі, наприклад, обрані особи, державні службовці, включно з поліцейськими і навіть учителями державних шкіл, публічні особи, наприклад, знаменитості, зірки спорту й екрана тощо і публічні особи меншого масштабу (ті, що потрапили в поле зору громадськості у зв'язку з якою-небудь подією, яка викликала інтерес; у межах свободи слова з даного питання вони теж є публічними особами). Оскільки ці люди, як правило, спеціально шукають суспільної уваги, зазвичай вони мають доступ до засобів масової інформації та можуть відповісти на критичні зауваження щодо них, а висловлювання про таких людей дуже цікаві для загалу. У такому разі, якщо вони виступають позивачами у справі про наклеп, їм важко доводити міру провини відповідача. Вони повинні довести, що твердження на їхню адресу було висловлене «з явним злим умислом», тобто що у відповідача були серйозні сумніви щодо його вірогідності або вагомі підстави вважати інформацію помилковою. Загалом, позивачеві необхідно довести, що в момент висловлення (або публікації) у відповідача були серйозні сумніви щодо її правдивості.

Також у багатьох європейських державах інститут публічних осіб пов'язаний із можливістю поширення певної інформації, зокрема й конфіденційної, про осіб, які виконують чи пов'язані з виконанням публічних функцій, зокрема відомостей щодо умов, на яких довірено та здійснюється виконання цих функцій. Такими нормами громадськості надається достовірна інформація про осіб, яких вона обирає (делегує) на виконання суспільних чи державницьких завдань.

Однак обмеження охорони приватного життя, має завжди спиратися на важливий публічний інтерес, позв'язуватися з публічною діяльністю і не може здійснюватися винятково з метою задоволення потреби сенсації для ЗМІ.

Таким чином, теоретично (без достатнього законодавчого закріплення) кожна особа в Україні, яка виконує публічні функції, має бути більш відкритою для ЗМІ, ніж звичайний громадянин.

Законодавство України, зокрема статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», 35 Закону України «Про інформаційні агентства», 17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», передбачає, що ЗМІ звільняються від відповідальності за публікацію (поширення) відомостей: одержаних від інформаційних агентств, якщо вони є дослівним відтворенням офіційних виступів посадових осіб

державних органів, організацій і об'єднань громадян; містяться у відповіді на інформаційний запит щодо доступу до офіційної інформації, наданої відповідно до вимог Закону України «Про інформацію»; є дослівним відтворенням матеріалів, опублікованих іншим друкованим засобом масової інформації з покликанням на нього.

Нещодавно внесено зміни до Закону «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», у відповідності до Закону «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Зазначені закони не допускають пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки та забороняють державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, назва якого містить символіку комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

Висновки. Проаналізувавши чинне законодавство України, можна зробити висновок, що сьогодні значної уваги надається гарантіям професійної діяльності журналістів. Держава намагається сприяти реалізації прав і свобод журналістів шляхом покладення обов'язків на установи та організації, їх посадових осіб подавати об'єктивну інформацію про свою діяльність. Журналісти під час провадження їхньої професійної діяльності мають можливість користуватися загальновизнаною свободою думки і слова, свободою вираження поглядів. Однак, враховуючи особливу функцію, що покладається на журналістську діяльність, підкреслюється неприпустимість зловживання їхніми правами та свободами і встановлюється відповідальність за порушення прав і свобод, визначених законами.

Аналізуючи норми законодавства України, можна виділити такі основи обмеження свободи засобів масової інформації:

1. Пов'язані із правовим режимом доступу до інформації: розголошення інформації, що має статус таємної, службової, конфіденційної (наприклад, розголошення таємниці усиновлення).

2. Щодо поширення інформації, зміст котрої порушує права третіх осіб (наклеп, образа, приниження честі, гідності, ділової репутації, розголос таємниць приватного життя або порушення інших особистих прав особи, порушення прав громадян у передвиборчій агітації, пропаганда винятковості, зверхності або неповноцінності осіб за ознаками їхніх релігійних переконань, ідеології, належності до тієї чи іншої нації або раси, фізичного або майнового стану, соціального походження, порушення авторських та суміжних прав, прав, пов'язаних із патентуванням).

3. Поширення інформації, зміст якої протиставляється закону (публічні заклики до захоплення влади, насильницької зміни конституційного устрою і цілісності України, пропаганда війни, наркотичних засобів, психотропних речовин, заперечення факту голодомору в Україні в 1932-

1933 роках, поширення передач, що пропагують порнографію, культ насилля та жорстокості).

4. Замовчування, спотворення інформації або надання несвоечасної інформації про стан навколишнього середовища і природних ресурсів. Про джерела забруднення або іншого шкідливого впливу на зовнішнє середовище, про радіаційний стан. Спотворення відомостей про стан природних ресурсів.

5. Розповсюдження інформації, яка впливає на підсвідомість особи: використання у програмах та передачах на телебаченні та радіо прихованих вставок, які впливають на підсвідомість людини та/або чинять шкідливий вплив на стан здоров'я, застосування методів психічного або біоенергетичного впливу на свідомість людини за допомогою телебачення і радіомовлення.

Відповідно, зловживання свободою та правом на інформацію, що здійснюється засобами масової інформації – це передбачені законодавством правопорушення, що посягають на права і свободи інших суб'єктів інформаційних відносин і є результатом свідомої, ціленаправленої діяльності зацікавлених осіб. Зміст поняття зловживання правом на інформацію і свободою слова засобами масової інформації можна визначити як дії суб'єкта у межах належного йому суб'єктивного права, але такого, що виходить за межі його реалізації.

На практиці існує чимало випадків обмежень свободи діяльності засобів масової інформації. У більшості випадків вони є протизаконними. Державі та громадськості необхідно захищати ці права. Однак, важливо розуміти, що свобода слова і право на інформацію не є абсолютними. Держава управі втручатись у процес реалізації цих прав і свобод і встановлювати конкретні обмеження, що мають відповідати низці вимог, зокрема:

- вони повинні бути передбачені законом;
- перелік основних цілей втручання держави повинні бути закріплені Конституцією;
- втручання держави повинно здійснюватись у визначених рамках, будь-яка дія чи бездіяльність державних органів мають бути направлені на захист основних цінностей держави, котрі, своєю чергою, направлені на захист прав і свобод людини і громадянина, а також на забезпечення плюралізму думок, поглядів, ідеологій.

Таким чином, втручання держави у діяльність засобів масової інформації є допустимим і виправданим. Основне питання полягає у тому, наскільки державно-правове регулювання засобів масової інформації сприяє виконанню останніми своїх громадських обов'язків і функцій, до яких належать здійснення суспільного контролю за діяльністю всіх гілок державної влади і надання суспільству достовірної, повної та об'єктивної інформації і, як наслідок, формування громадянського суспільства.

Література

1. Энтин В. Л. Средства массовой информации в системе современного капитализма / В. Л. Энтин. – М., 1988. – 191 с.
2. Юридический энциклопедический словарь. – М., 1984. – 415 с.
3. Тарасенко Ю. А. Злоупотребление правом: теория проблемы с точки зрения применения в арбитражном процессе / Ю. А. Тарасенко // Вестник Федерального арбитражного суда Северо-Кавказского округа. – 2004. – №5 (сентябрь-октябрь).
4. Новицкий И. Б. Принцип доброй совести в проекте обязательственного права / И. Б. Новицкий // Вестник гражданского права. – 1916. – №6. – С. 54-58.
5. Бородин В. В. Некоторые философско-правовые аспекты проблемы злоупотребления правами и свободами человека / В. В. Бородин, В. И. Крусс // Правоведение. – 2002. – №6; Крусс В. И. Актуальные аспекты проблемы злоупотребления правами и свободами человека / В. И. Крусс // Государство и право. – 2002. – №7. – С. 46-53.
6. Зайцева С. Г. «Злоупотребление правом» как правовая категория и как компонент нормативной системы законодательства Российской Федерации / С. Г. Зайцева. – Рязань, 2002. – 150 с; Зайцева С. Г. К вопросу об эффективности правовых норм и злоупотреблении правом при совершении отдельных процессуальных действий в гражданском и арбитражном процессе / С. Г. Зайцева // Арбитражный и гражданский процесс. – 2001. – №8. – С. 9-10.
7. Лопатин В. Н. Информационная безопасность России: Дисс. докт. юрид. Наук / В. Н. Лопатин. – СПб., 2000. – 232 с.
8. Посібник з питань свободи вираження (Стаття 19 «Міжнародний центр проти цензури»). – К.: Інформаційний прес-центр IREX ПроМедіа, 1999. – 219 с.

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.03.2016 р.

*Рекомендовано до друку д.юрид.н., професором **Вівчаренкеом О.А.**,
д.ф.н., професором **Голодом Р.Б.***

THE REALIZATION OF THE RIGHT FOR INFORMATION IN JOURNALISTIC PRACTICES

I. B. Koterlin

*³Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;
Department of Social Communication and Law;
76019, Ivano-Frankivsk, Carpats'ka str., 15*

The essence as well as the legislative understanding of the notion "right for information" is observed in the context of possible freedom and right abuse in journalistic practices. The attention is paid to establishing the

---

legislative borders of the admissible behavior of a journalist when embodying their right for information. The lawmaking prohibitions concerning the spread of socially harmful information is being highlighted, and, vice versa - the lawmaking provision through the journalistic practice the right of publicity for the socially-important information.

Key words: *mass information means, right for information, harmful information, protection of rights and freedoms of a person and a citizen, freedom abuse, law abuse.*